

ДУХОВНЕ СУСІДСТВО: ГЕОГРАФІЯ ЖУРБИ Й РАДОСТІ

Яручик Ольга. Польсько-український міжкультурний діалог (на сторінках “*Biuletynu polsko-ukraińskiego*” 1932–1938 pp.). – Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2009. – 224 с.

Монографія Ольги Яручик унікальна, адже присвячена вона “польсько-українському міжкультурному діалогу” на сторінках одного, окремо взятого, періодичного видання – “*Biuletynu Polsko-Ukraińskiego*”, який впливав “на суспільну свідомість поляків й українців” у 1932–1938 pp.

Для мене як автора дослідження “Українська легальна преса Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя 1917–1939, 1941–1944 pp.” (Львів, 2001) ця тема особливо близька й цікава, адже (цитати з указаної книжки): “Під польською окупацією західноукраїнських земель закрили “Діло”. Подальше існування української преси було надзвичайно утруднене заборонами, конфіскаціями, ув’язненнями редакторів. У особливо тяжких умовах перебувала преса на північно-західних землях, відмежованих польським урядом від галицько-великоукраїнських впливів так званим сокальським кордоном <...>. Останні вибори перед війною – 6 листопада 1938 року – було проведено під виразним терором адміністрації. Українська Парламентарна Репрезентація у сеймі й сенаті не мала вже того значення, що на виборах 1922 року. У 1939 році з 443 українських народних шкіл 1922–1933 років залишилося 8. Тоді як польських діяло 1459. Не існувало жодної середньої української школи (за винятком 3 приватних). На Волинь не допускали друкованого українського слова з Галичини. Волинські кооперативи було підпорядковано польській кооперації. Аналогічно із церквою, яку силоміць переводили на польське католицтво та унію” (3, 6).

Тобто тогочасна суспільно-політична ситуація була явно не ідеальною, а доволі напруженою, зважаючи насамперед на стосунки між українцями й поляками – як між окупованими й окупантами, про що, зокрема, у контексті сучасної геополітичної ситуації пише у “Вступі” й О. Яручик: “Обидва народи мають драматичний історичний

досвід, позначений роками трагічних подій, непорозумінь, ненависті. Чи не найскладнішими були польсько-українські відносини в міжвоєнному 20-літті” (4); і далі: “Досвід національного життя західних українців у міжвоєнний період засвідчив ослаблення в їхньому політичному житті демократичних традицій і посилення тоталітарних течій, спочатку лівого (КПЗУ), а потім і правого (ОУН) напрямку” (49), – підкріплюючи цю констатацію посиланнями на численні праці польських та українських істориків, зокрема: *Motyka G. Obraz Ukrainca w literaturze Polski Ludowej // Polska – Ukraina: spotkanie kultur. Materiały z sesji naukowej.* – Gdańsk, 1997; *Кучерела М. Національна політика Другої Речі Посполитої щодо українців (1919–1939) // Україна-Польща: важкі питання.* – Т. 1-2. – Варшава, 1998.

Наскільки асонансувала чи дисонансувала з “великою політикою” культурно-мистецька атмосфера співжиття народів-сусідів, сподіваємося зрозуміти-відчути, студіюючи рекомендовану до друку вченою радою Волинського національного університету імені Лесі Українки монографію, рецензенти якої – відомі вітчизняні вчені, доктори філологічних наук В. Давидюк, Р. Радишевський, М. Сулима, а науковий редактор – професор Люблінського католицького університету Йоана-Павла II С. Андрусів.

У трьох основних розділах цієї історико-філологічної праці (“Культурно-історичні та політичні передумови появи “*Biuletynu Polsko-Ukraińskiego*”, “Польська періодика міжвоєнного 20-ліття з українською тематикою. Феномен “*Biuletynu Polsko-Ukraińskiego*”, “Українська література

в “Biuletynie Polsko-Ukraińskim”), у “Вступі” та “Висновках” ґрунтовно систематизовано та висвітлено, як зазначено в анотації, “історико-культурні та суспільно-політичні передумови заснування часопису, охарактеризовано його в контексті польської літературної періодики (з українською тематикою) міжвоєнного 20-ліття. Проаналізовано головні тенденції формування програмних положень видання й докладно висвітлено процес становлення редакційного ядра та авторського колективу видання, а також розкрито суть полемічних виступів і дискусій навколо драматичних явищ доби, що велися на шпальтах журналу”.

Перший розділ книжки явно може претендувати на окрему монографію, тобто це своєрідне дослідження в дослідженні, адже йдеться тут не так про задекларований у назві монографії суб’єкт дослідження – “Biuletyn Polsko-Ukraiński”, як про його предтеч чи супутників: інші польськомовні періодичні видання, серед яких “Sygnały”, “Kamena”, “Bunt Młodych”, “Wschód-Orient”, які цікавилися українською літературою, пробували налагоджувати польсько-український міжкультурний діалог. “У мистецькому дискурсі 20–30-х рр. ці дискусії найчастіше відображалися в рецензіях на нові книжки, у передмовях до них. Твори української літератури, які друкувалися на сторінках польських літературних періодичних видань, не завжди мали однакову естетичну цінність, щоб бути належно розглянутими в контексті явищ високої художньої вартості, однак оминати їх – значило б викреслити з історії української філософсько-естетичної думки актуальні в міжвоєнному 20-літті ідеї, індикатором яких вони виступали” (53), – зазначає авторка, переходячи до скрупульозного аналізу “Biuletynu...”.

Симптоматичний (разом із очевидним історико-пресознавчим, бібліографічним) суто філологічний акцент монографії – аналіз художніх текстів українських письменників, надрукованих у досліджуваному

періодичному виданні, в українсько-польському культурологічному, суто мовному, білінгвістичному (значна частина тексту книжки – польськомовні цитати й коментарі), та й суспільно-політичному аспектах, що дає право апріорі зарахувати цю монографію до корпусу досліджень “на стижах наук”. До того ж докторських досліджень компаративістського штибу, цікавих і потрібних не лише суб’єктам та об’єктам аналізу (адже дослідження виконане, як зазначено в кінці “Вступу”, “у рамках чотирирічної стипендії Європейського колегіуму польських і українських університетів та захищене 2008 р. на факультеті гуманітарних наук Люблінського католицького університету”), а й загалом гуманітарній світовій спільноті.

Формально-структурно часопис, як зазначає дослідниця, зводився до розділів: “Політика та конфесійні, суспільні й економічні справи”, “Рецензії і полеміки”, “Літературний відділ”, “Фейлетони”, “На маргінесі”, “Інформаційний відділ”, “Передруки та переклади статей і документів”, “Список ілюстрацій”, “Некрологи”, із чого можна дійти висновку, що це періодичне видання було цікаве репрезентантам усіх основних форм-сфер виявів суспільного буття: політичної, економічної, інформаційної та духовної. Останній, зокрема, приділено чи не найскрупульознішу увагу у третьому розділі монографії – “Українська література в “Biuletynie Polsko-Ukraińskim”, який складається з підрозділів, де проаналізовано українську літературу як культурно-історичну проблему, адже журнал “постійно також уміщував науково-публіцистичні розвідки про героїчні сторінки української історії, про національних діячів: І. Мазепу, П. Орлика, М. Грушевського <...> митрополита Шептицького”, літературну критику на сторінках часопису про тогочасний український літературний процес, репрезентацію творів українських (польських) письменників на його сторінках. Подано візію історії української літератури, позначену насамперед

іменами класиків (Григорій Сковорода, Микола Гоголь, Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш, Леся Українка, Іван Франко), тодішніх сучасників (Євген Маланюк, Василь Стефаник, Павло Тичина, Максим Рильський, Улас Самчук, Юрій Клен), менш відомих українських письменників, чия життєтворчість, переклади польською мовою, контакти та контексти зі світовою та, зокрема, польською літературою проаналізовані чи бодай означені, зафіксовані в дослідженні.

Чимало місця в монографії О. Яручик присвячено темі осмислення української літератури та її репрезентантів у контексті загальноєвропейської літератури (“*Badźmy Ukraińcami by stać się Europejczykami*”), описові та аналізу перекладів українських, переважно поетичних творів, серед яких вірш “Полякам” Т. Шевченка та фрагмент “Смерть Демського” з його ж автобіографічної повісті “Художник”, піддано критиці окремі моменти перекладу А. Баумгардтеном вірша П. Тичини “На майдані коло церкви”: “...Не досить удалим видається заміна інтенсивно знакового в тексті Тичини “на майдані” на “na polanie”, яке відсилає не до центру “світу” (міста чи містечка) – майдану, а до неструктурованої просторово, ексцентричної “поляни” (164).

Але, перманентно (червононитково) наголошує дослідниця, письменники (і публіцисти), які групувалися навколо видання “*Biuletyn Polsko-Ukraiński*”, бачили український матеріал не тільки крізь естетичну й автобіографічну, навіть

бібліографічну призми (“друкувалися поетичні твори українських класиків, які супроводжувалися стислими біобібліографічними нотатками про митців”), а й з певної ідеологічної та історичної перспективи, тобто пропагували українську національну ідею через загальний літературний контекстуальний дискурс, хоча “українська література на сторінках “*Biuletynu Polsko-Ukraińskiego*” представлена меншою мірою в літературознавчому й літературно-критичному осмисленні та більшою мірою в перекладах на польську мову”.

Тобто академічна бібліографічність – одна з важливих позитивних характеристик як самого “*Biuletynu Polsko-Ukraińskiego*”, так і дослідження О. Яручик, укомплектованого цілим додатково-довідковим корпусом, куди належать “Джерела. Література. Словники. Енциклопедії. Посібники” (загалом 427 позицій), “Іменний покажчик”, ксерокопії окремих сторінок часопису.

Добротно виконане монографічне дослідження як реструктуризація гуманітарного позитивного досвіду взаємоіснування, взаємопроникнення культур, ідеологій особливо актуальне в наш час – переформатування та зміцнення добросусідських стосунків із Польщею, інтеграцією України в європейський художньо-інформаційний простір. Тому воно знадобиться репрезентантам різних сфер суспільного буття: від філологів, політиків – до економістів.

*Ігор Павлюк
м. Київ*

Отримано 23 грудня 2010 р.

